

วิจารณ์รวมเรื่องสั้น

ดอกไม้

ของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล

บุศราคำ ชูเลิศ

รวมเรื่องสั้นดอกไม้ ของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล ฉบับตีพิมพ์ครั้งที่ 5 นี้มีเรื่องสั้นที่ตีพิมพ์รวมเล่มอยู่ในชุดนี้ทั้งหมด 14 เรื่อง เรื่องแรกมีชื่อเรื่องว่า "ดอกไม้" ซึ่งผู้แต่งได้ใช้ชื่อหนังสือด้วย เสกสรรค์ ประเสริฐกุล เลือก "ดอกไม้" มาเป็นชื่อเรื่องรวมได้ดีมาก เพราะเป็นชื่อที่สามารถสื่อถึงแนวความคิดที่มีต่อเรื่องสั้นทั้ง 14 เรื่องในชุดนี้ทีเดียว "ดอกไม้" ปรากฏอยู่ในรูปลักษณะของกลางที่บ่งบอกถึงระยะเวลาอันใกล้ที่พิบัติแห่งภัยและหายนะจะมาเยือนอย่างไม่สามารถจะต่อต้านได้ เพราะเป็นภัยที่มีพลังแห่งการทำลายล้างสูง ภัยเหล่านี้ล้วนมีเหตุจากการกระทำของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันนี้เอง สภาพสังคมที่เป็นอยู่ปัจจุบันเปรียบได้กับดอกไม้ที่สะพรั่งบาน รอคอยความหายนะที่กระหน่ำจะก่อกวน ทำลาย ความหวัง ความฝันและชีวิตเลือดเนื้อของมวลมนุษย์

เรื่องสั้น "ดอกไม้" ใช้การดำเนินเรื่องแบบสองสถานการณ์ นั่นคือ สถานการณ์หนึ่งคือชายชราผู้ถูกหนูกะทำ และอีกสถานการณ์หนึ่งคือ ลูกชายของชายชราผู้ถูกมนุษย์ด้วยกันรังแก และทั้งที่รู้ว่าจะเกิดเหตุร้ายกับตน เขาก็ไม่สามารถที่จะระงับเสียได้ เสกสรรค์สื่อให้เห็นสภาพของผู้ถูกกระทำที่ไม่สามารถต่อต้านได้แม้ผู้กระทำได้เลย ฉะนั้นจึงเป็นคำตอบที่ดีทีเดียวว่าทำไมคนจนจึงยอมโง่ ยอมทูลทวนถวนอดต่อการกระทำของถุ่มชนที่เอาใจเอาเปรียบ เพราะบทเรียนของการต่อต้านได้แย่งปรารถนาแล้วช้าเล่า ทั้งชีวิตจริงที่ต่างประสบอยู่ทุกเมื่อเชิ้อวัน และทั้งในสื่อชนิดต่างๆ เช่น ภาพยนตร์ ข่าวสาร วรรณกรรมใน "อั้งฮวย" และ "เลือดใหม่" ก็มีประเด็นนี้อยู่ ในกระแสความรุนแรงของพลังการเอาใจเอาเปรียบมนุษย์ด้วยกันนี้ ใครที่คิดจะต่อต้าน ชัดขวาง หรือต่อสู้กับผู้กระทำ ผลที่เกิดขึ้นนั้นชัดเจน และแน่นอน ไม่ว่าจะเป็นความตายของชายชราและการที่ลูกชายแกต้องหลบซ่อนจากเงื้อมมือกฎหมาย(ใน "ดอกไม้") การตายของรุ่งโรจน์สาว (ใน "อั้งฮวย") การที่ต้องติดคุกเป็นเวลาหลายปีและถูกไล่ที่ให้อ้ายจากบ้านเกิดไปอยู่ในถิ่นทุรกันดารของหนุ่มสาวสองพี่น้อง (ใน "บ้านเกิด") เหล่านี้เป็นบทเรียนที่แลกด้วยภัยพิบัติของผู้ต้องการคัดค้านกระแสอำนาจ

ในอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับผู้เลือกที่จะมีชีวิตรอดนั้นคือการยอมตามกระแสอำนาจนั้น แม้จะรู้สึกขมขื่นเต็มทีดังที่ "เสรี"

ใน "เลือดใหม่" กล่าวว่า "ไซ่ เขารู้สึกว่ากันว่าเมื่อเวลาผ่านไปมาถึงตอนเย็น รอบๆ ปากของเขาจะเกรอะกรังไปด้วยบางสิ่งบางอย่างที่น่าจะสกปรกโสโครกสิ้นดีและไม่ว่าจะล้างปากสักกี่รอบมันก็ไม่หมดไป (หน้า 109) "ครับ... ไซ่ครับ.. จริงครับ (108)" คำเหล่านี้ใช้แสดงความเห็นด้วยที่มีต่อสังคม แม้เขารู้สึกว่าตัวเองกำลังถูกเหยียดหยามอย่างรุนแรงและมีความต้องการเสมอที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพนี้เสีย แต่การยอมตามนั้นเองทำให้เขามีโอกาสในการก้าวหน้าทางกรงานเพื่อเศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ทั้งที่มนุษย์ยังต้องการที่จะดำรงอุดมการณ์อันดีงามของตนไว้ ต้องการที่จะสลัดสภาพโสโครกแห่งสังคมเช่นนี้ออกไป ด้วยความรู้สึกโหยหาเสรีแห่งความคิดเป็นยิ่งนัก แต่โอกาสที่มนุษย์ทุกผู้ทุกนาม จะได้ลิ้มรสความสุขเหล่านี้ข้างคับแคบและอยู่ไกลเสียเหลือเกิน เมื่อคำนึงถึงเงื่อนไขของการรักษาชีวิตให้รอดจากเงื้อมมือของผู้มีอำนาจข่มเหงมนุษย์ด้วยกันได้ เสกสรรค์ไม่ได้เสนอสถานะที่แท้จริงของผู้กระทำออกอย่างชัดเจน แต่ก็เป็นที่น่าทึ่งกันว่า ใครก็ตามที่มีอำนาจ มีทรัพย์สินกำลังและมีจิตใจมุ่งเอาใจเอาเปรียบมวลมนุษย์ชาติด้วยกันแล้ว มันผู้นั้นย่อมเป็นผู้กระทำได้เสมอ

"ความเคยชิน" เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีแนวคิดในประเด็นที่กล่าวมาแล้ว เสกสรรค์ใช้ "หูด" มาเป็นสัญลักษณ์ของวิถีชีวิตอันย่ำแย่ที่สมาชิกของสังคมต้องดำเนินไปด้วยความรู้สึกขัดแย้งและต่างพยายามที่จะกำจัดสภาพย่ำแย่นี้ โดยการค่อยๆ ต่อต้าน เสกสรรค์ใช้ "การปาดหูดออก" เป็นสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับความพยายามกำจัดสภาพเสื่อมโทรมทางสังคม หูดก็เหมือนสภาพการณ์บางอย่างในสังคมที่เสื่อมโทรม เมื่อลงมือสะสางก็จะต้องพบสภาพเลวร้ายที่ส่งลมมาแต่รากฐาน "ปาดหูดให้ถึงรากมันต้องคว้านลึกเข้าไปในเนื้อ...เขายังใจไม่ถึง (64)" นั่นเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการยอมตาย เพราะไม่กล้าพอที่จะเสี่ยงต่ออันตรายอันอาจเกิดจากความคิดและการกระทำที่ขัดต่อความคิดและผลประโยชน์ของผู้ที่มีอำนาจเหนือตน เมื่อเวลาผ่านไปความเคยชินต่อภาระเลวความคิดที่จะสะสางก็เกิดขึ้น "นิ้วท่วม" ที่ใช้ในเรื่องนี้เปรียบได้กับการละเลยที่จะกำจัดภาวะการยอมตามนั้น ความรู้สึกอวยที่จะมีผู้พบเห็นหูด เทียบได้กับ

การรู้สึกกระดากใจที่สามารถดำรงไว้ซึ่งศักดิ์ศรีทางอุดมการณ์ได้ แต่เมื่อเวลาผ่านไปความเคยชินนั้นก็ทำให้ความรู้สึกที่มีต่อความคิดละเอียดอ่อนต่ออุดมการณ์หรือการกระทำที่ตนเคยคิดว่าไว้ศักดิ์ศรีนั้นเป็นสิ่งที่ตั้งถามพึงกระทำและเกิดประโยชน์แก่ตนด้วย ซึ่งเป็นความคิดเกี่ยวกับการตัดสินใจของเสรี พนักงานหนุ่มใน "เลือดใหม่"

การเปิดเสรีทางความคิดอย่างจอมปลอมของสังคมปัจจุบัน ที่สื่อออกมาใน "เลือดใหม่" ที่ว่า "ผมขอเรียกร้องให้ทุกคนกล้าแสดงความคิดเห็น ช่วยกันเสนอจุดอ่อนข้อบกพร่อง แล้วเราจะก้าวรุดหน้าไปด้วยกัน...(110)" นั้น ไม่มีประโยชน์อันใดหรอกในเมื่อต่างก็รู้และเข้าใจเช่นเดียวกับที่เสรีคิดว่า "...มันเป็นเสียงที่เสรีไม่กล้าเห็นด้วย รวมทั้งไม่แน่ใจว่าเจ้าของเสียงจะเห็นด้วยกับคำพูดของตัวเองสักเพียงไร...(111)"

ภาวะขัดแย้งที่ธรรมชาติของจิตใจมนุษย์มีต่อสภาวะการทางสังคมเกิดความเครียดขั้นรุนแรง ความรู้สึกที่ต้องการผ่อนคลายจากสภาวะการอันย่ำแย่ นั้น จำต้องออกมาจากจิตใจของคนในสังคมเสมอไม่ว่าจะเป็น "เสียงกรุ่งกรังของเปียโน...(89)" "แมนโคลินแซเรนเดอของซาปลิน...(82)" ที่สะท้อนรสนิยมสุนทรีย์ที่มีต่อท่วงทำนองของตนตรีชั้นสูง หรือจะเป็น "จันทร์เสี้ยวทองแสงสลัวอยู่บนแผ่นฟ้า...(115)" อันสะท้อนถึงความรู้สึกไม่หาความสงบงามของธรรมชาติใน "เลือดใหม่" หรือ "ศีตรสที่พลั่วแผ่วจากนิ้วมือสากเกลื่อนของชายตาบอด...(43)" อันสามารถนำพาให้ "หวนรำลึกและท่วงอาลัยจนน้ำตาซึม" ถึงบ้านเกิดเมืองนอนอันอบอุ่นเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกผู้ทุกนามแสวงหาแต่สิ่งใดเล่าที่ทำให้มนุษย์จำต้องละเลย และยิ่งห่างจากสิ่งที่ตนปรารถนา "นานๆ ครั้งจึงจะมีคนสังเกตเห็นว่าบนแผ่นฟ้าเหนือเมืองหลวงนี้ พระจันทร์ยังคงขึ้นและตกอยู่อย่างสม่ำเสมอ" เหตุใดหรือถ้าไม่ใช่ ภาวะแห่งการแก่งแย่ง สู้หนทางอันจะนำพาชีวิตให้รอดลืมหูลืมตาขึ้นพรุ่ง ความโกลาหลจากสนามแห่งการต่อสู้เมื่อยังชีวิตนี้ ได้ประดังประเดสู่สมของคนที่สังคมอย่างไม่รู้หยุดหย่อน ความเครียดที่สั่งสมมานานวันได้ปะทุออกมาให้เห็นชัดเจนในเรื่อง "เมืองหลวง" และ "เหตุเกิดเมื่อเที่ยงวัน" หรือแม้แต่ความริษยาที่มีต่อชายตาบอดใน "สิ้นเสียงซึ่ง" รวมทั้งการฆ่าเพื่อนร่วมสถาบันเพื่อก้าวสู่สถานะของชนชั้นที่มีอำนาจและหลุดพ้นจากภาวะของชนชั้นจำยอมใน "ความหวังของปัญญา"

ภาวะของการแก่งแย่งนี้เอง นำมาซึ่งความไร้การเอาใจใส่ต่อความรู้สึกและจิตใจของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ความรู้สึกเจ็บปวดต่อการถูกละเลยจากผู้อื่นของสาวบรรณารักษ์ใน "บุคคลภายนอก" นั้นไม่ต่างอะไรนักกับความรู้สึกของเสรีใน "เลือดใหม่" หรือแม้กระทั่งปัญญาสตีตรองผู้ว่า ที่ต้องการเพียงใครสักคนมาใส่ใจฟังคำสารภาพบาปในอดีตของเขาใน "ความหวังของปัญญา"

เป็นความละเอียดอ่อนละเมียดละไมต่อความรู้สึกเล็กๆ

น้อยๆ ที่ประทับใจข้าพเจ้ามากในการที่เสกสรรค์ สามารถเก็บรายละเอียดของความรู้สึกตื่นเต้น ตีใจ และอบอุ่นจากการได้รับความใส่ใจจากเพื่อนมนุษย์ของบรรณารักษ์พิการใน "บุคคลภายนอก" ได้อย่างชัดเจน เรื่องสั้นเรื่อง "บุคคลภายนอก" นี้มีแนวคิดอันเป็นแนวทางให้จิตใจอันร้อนรนต่อการแก่งแย่งของคนในสังคมสงบเยือกเย็นขึ้นเพื่อที่จะมีโอกาสใส่ใจเอื้ออาทรต่อคนรอบข้างบ้าง และสิ่งนี้ก็เป็นที่หนทางเดียวที่จะประคับประคอง จิตใจของมวลมนุษย์ให้ดำรงไว้ซึ่งความเป็นผู้มีอารยะทางความคิดและเพื่อต้านทานความโกลาหลจากการแก่งแย่งลงบ้าง

ภาวะเสื่อมโทรมทางสังคมดังกล่าวหลีกเลี่ยงไม่พ้นปัญหาความไม่เข้าใจกันในครอบครัวซึ่งเสกสรรค์ได้นำเสนอในเรื่อง "เพียงความรู้สึก" ความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงวิถีอันฟอนเฟะของสังคมที่พ่อของสาส์นกระทำส่งผลให้เขาต้องติดคุก เพราะ "ข้อหาอันเนื่องมาจากการคิดถึงประเทศชาติมากเกินไป...(76)" ทำให้ผู้เป็นภรรยาต้องแบกรับภาระเลี้ยงดูลูกด้วยความยากลำบากจนเรี่ยวแรงและเวลาที่ทุ่มเทให้การทำงานเพื่อเลี้ยงชีพนั้นไม่เหลือพอที่จะให้ความอบอุ่นที่ลูกต้องการ ประกอบกับการขาดพ่อทำให้ผู้เป็นลูกแสวงหาความต้องการทางจิตใจที่ละเอียดอ่อนนั้นจากสัตว์เลี้ยงและผูกพันอย่างแน่นแฟ้นกับกระรอก

มาถึงเรื่อง "ปากซอย" เนื้อเรื่องเป็นการนำเสนอให้เห็นถึงผลกระทบของภาวะสังคมที่มีต่อเยาวชน ความรู้สึกอ้างว้างขาดคนเอาใจใส่ดูแล ความเมื่อหน่ายต่อสภาพคับแคบจอบแจของสังคมเมืองส่งผลให้เกิดแนวโน้มของความรุนแรงในจิตใจเด็ก ดังที่ 2 เด็กชายพึงพอใจที่จะเฝ้ามองลูกบอลถูกรถที่บดแตกทำลายไปต่อหน้าต่อตา อย่างเห็นสนุกสนานตื่นเต้น ภาวะความรุนแรงในจิตใจของคนในสังคมสั่งสมมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะไม่เพียงแต่ต้องแก่งแย่งกันหาปัจจัยในการดำรงชีวิต หากแต่ต้องการรักษาชีวิตจากอันตรายรอบข้างที่คอยพร่าชีวิตไปทุกขณะด้วย

ในเรื่อง "สี่แยก" สัมลิมแม่ค้าขายข้าวเหนียวผู้หาเลี้ยงชีพด้วยความยากลำบาก เช่นเดียวกับกับตัวละครชนชั้นจำยอมต่างๆ ไป เสกสรรค์ใช้กลวิธีการบรรยายถึงการหาเลี้ยงชีพของตัวละครหญิงเพื่อแสดงให้เห็นคุณค่าชีวิตที่แลกมาได้ด้วยความยาก ลำบาก แต่เมื่อถึงคราจะหลุดลอยไป ก็รอดเรื้อและง่ายตายเกินคิดความขัดกันระหว่างสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นกับสัมลิมและความเชื่อในโชคชะตาที่จะเกิดขึ้นในวันนั้นเห็นได้จาก "จะนั่นสัมลิมจึงดีใจมากที่วันนี้มีคนประเดิมด้วยธนบัตรสีแดง" เพราะนั่นหมายถึงรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการค้าขายคล่องตัว แต่ความแปรปรวนของชีวิตที่เรียกว่า "เกิดง่าย ตายง่าย แต่อยู่ยาก" ซึ่งปรากฏ อยู่ในนวนิยาย "ตะกวดกับคนผุ" ของ นิคมรายยวา นอกจากนี้ จะใช้อธิบายดินแดนป่าเถื่อนที่อยู่นอกกฎหมายแล้วยังนำมาใช้กับสังคมเมืองในปัจจุบันได้ด้วย ความ

ปรวนแปรขัดแย้งนี้สร้างความรู้สึกหดหู่และความไม่แน่นอนของชีวิตที่ปรากฏอยู่ก่อให้เกิดความคิดเกี่ยวกับสัจธรรมของโลกที่เริ่มเปลี่ยนไปจาก เกิด,แก่,เจ็บ,ตาย มาเป็น เกิด,เจ็บ,ตาย โดยที่ไม่ถึงวัยแก่ด้วยซ้ำ ความคิดอันนี้อาจส่งผลให้ผู้เลื่อมใสที่เร่งสร้างประโยชน์ต่อผู้อื่นบ้างเพื่อผลทางใจที่เป็นสุขที่แท้จริงโดยไม่มุ่งกอบโกยทรัพย์สินเงินเกินความจำเป็นในการยังชีพ ความรู้สึกต้องการ อยู่ นั่นมีอยู่ในมนุษย์ทุกคนแต่ต้องคำนึงถึงความพอดีกับภาวะที่เอื้ออำนวยด้วย

ใน "โหมลี" ความต้องการอยู่ต้องการมีเยี่ยงคนในสังคมของโหมลีนั้นเห็นได้ชัดจาก "หล่อนได้แต่บอกกับตัวเองว่า...ถึงเป็นไข่ ฉันก็มีทุกอย่างที่เป็นเมียและแม่ได้...(37)" แต่การการณของโหมลีไม่ได้เอื้อต่อความปรารถนาดังกล่าว ความไม่พร้อมของโหมลีที่จะเลี้ยงลูกได้โดยลำพังสองสามีภรรยาที่ทุหนากและเป็นไข่ทั้งคู่เป็นอุปสรรคที่ยิ่งใหญ่ ความรู้สึกเวทนาที่มีต่อโหมลีอย่างมากมาย สร้างความกว้างในการมองมนุษย์อย่างเมตตาขึ้น และมีความเข้าใจในชีวิตที่ไม่สมบูรณ์ได้ดังใจ ซึ่งจะ เป็นแนวทางของการแก้ปัญหาความเครียดในจิตใจ หากคิดได้ว่าชีวิตของคนต่างก็ไม่ได้สมบูรณ์ ขาดกันคนละสิ่งละอย่าง หากทุกคนมุ่งแต่จะแก่งแย่งนำสิ่งที่ตนขาดมาเติมให้เต็มโดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น สังคมก็จะเต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว เกร็ดเอาเปรียบ แก่งแย่งชิงดีกัน ความรู้สึกเป็นคู่แข่งก็จะนำพาความห่างเหินและละเลยต่อกันมาสู่สังคม การคบหาเพียงเพื่อผลประโยชน์นั้นรังแต่จะสร้างความหวาดระแวงให้กันและกัน ถึงแม้คนในสังคมจำยอมจะมีความสามารถที่จะหลีกเลี่ยงการปะทะกันโดยการยอม ยอมในทางปฏิบัติ ส่วนจิตใจนั้นก็จะล่องลอยไปสู่อีกมิติหนึ่งที่จะเป็นจินตนาการแห่งความสุข แต่สิ่งเหล่านั้นก็เป็นเพียงจินตนาการทุกคนต้องพบความจริงแม้จะไม่เข้าใจต่อความเป็นจริงอันแสนโหดร้ายที่เกิดขึ้นโดยที่เราไม่ได้รับรู้เหตุของมันอย่างที่โหมลีเป็นอยู่ แต่ความจริงอันแสนโหดร้ายก็ไม่เคยหยุดที่จะสร้างความร้าวรานให้กับใคร ชีวิตคนไม่สามารถดำรงอยู่ในภาวะเสแสร้งได้ตลอดไป สักวันต้องเผชิญกับความจริง การปล่อยปละละเลยต่อสภาพอันอ่อนแอของสังคมปัจจุบันด้วยไม่คิดที่จะแก้ปัญหาด้วยความจริงใจก็มีแต่ จะทำให้สภาพสังคมยิ่งแย่นักขึ้นทุกวัน จิตใจของคนในสังคมก็จะเต็มไปด้วยความหวาดระแวงต่อกัน ความรู้สึกโดดเดี่ยว ว่าเขาก็จะเข้าครอบงำจิตใจของผู้ทุกคน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็น "ลางแห่งภัยพิบัติ" ของสังคมที่กำลังจะแตกแยกโดยมนุษย์ด้วยกันเป็นผู้กระทำ

รวมเรื่องสั้น "ดอกไม้" ของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล นี้มีความเป็นเอกภาพทางความคิดที่น่าที่ึ่งมาก เพราะเป็นการมองด้วยสายตาที่ลึกละเอียดในความปรวนแปรของชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันอย่างผู้มากด้วยประสบการณ์ ประกอบกับความสามารถในการเลือกสรรถ้อยคำ และความประณีตในการเรียบเรียงประโยคให้สื่อความหมายและกระชับรัดกุมตรงตามประสงค์

